

Belçika'da müslümanlar tarafından çıkarılan İslâmî muhtevalı bir gazete veya dergi henüz yoktur. Çeşitli defalar haftalık veya aylık dergi çıkarma girişiminde bulunulmuşsa da devamlılığı sağlanamamıştır. Bununla beraber İslâm Kültür Merkezi Matbaası'nda İslâmiyet'i tanıttıcı broşürler, namaz vakit cetveleri, ramazan imsakiyeleri, cep kitapları, Türkçe, Fransızca, Arapça ve Felemenkçe olarak yardımcı ders kitapları basılmaktadır.

İslâm Kültür Merkezi Kütüphanesi yaklaşık 5000 cilt kitaba sahip bulunmaktadır ve hafta boyunca okuyucuların hizmetindedir. Kitap okumayı özendirici en dikkate değer faaliyet, Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı'nca her yıl değişik bölgelerde tertiplenerek konferans ve seminerlerle desteklenen kitap fuarlarıdır. Bu fuarlarda çeşitli kitaplarla sesli ve görüntülü yayınlar sergilenip satılmaktadır.

Henüz Belçika televizyonundan istifade edilememekle birlikte gerek İslâm Kültür Merkezi Radyosu'ndan, gerekse Brüksel içinde ve dışında faaliyette bulunan bazı özel radyolardan Türkçe ve Arapça olarak dinî yayınlar yapılmakta, ramazan ayında sayıları artan bu yayınlar ilgiyle takip edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Ali Kettani, *Muslim Minorities in the World Today*, London 1986, s. 44; Albert Bastenier, "Islam in Belgium: Contradictions and Perspectives", *The New Islamic Presence in Western Europe* (ed. T. Gerholm — Y. G. Lithman), London 1988, s. 133-143; Nasreddin en-Neşâşîbî, "el-Merkezü'l-İslâmî fi Brüksel", *Fayşal*, XVIII, Riyad 1978, s. 91-97.

ALİ RIZA TEMEL

IV. BELÇİKA'DA İSLÂMÎ ARAŞTIRMALAR

Belçika'da İslâmiyat ve şarkiyat çalışmaları Avrupa'nın büyük ülkelerine göre daha geç başlamış, aynı zamanda da sınırlı kalmıştır. Bu alanlarda ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bazı önemli eserlerin verilmeye başlandığı görülmektedir. Lüttich Üniversitesi'nde Arap dili ve edebiyatı okutan V. Chauvin (ö. 1913), daha önce yayımlanmış olan Schnurrer'in *Bibliotheca Arabica* (Hale 1811) ve Zenker'in *Bibliotheca Orientalis* (I-II, Leipzig 1846-1861) adlı çalışmalarını geliştirerek 1810-1885 yılları arasında Batı'da çıkmış Araplar'la ve Arapça ile ilgili eserlerin bibliyografyasını hazırlamıştır (*Bibliographie des ouvrages Arabes ou relatifs aux Arabes publiés*

dans l'Europe Chrétienne de 1810 à 1885, I-XII, Liège 1892-1922). Belçika'nın ve Batı'nın yetiştirdiği büyük tarihçilerden H. Pirenne (ö. 1935), ekonomi ve ticaret tarihiyle ilgili eserlerin yanı sıra Hz. Muhammed ve Şarlman üzerine de bir kitap yazmış (*Mahomat et Charlemagne*, Bruxelles 1936; *H. Muhammed ve Charlemagne* [trc. M. Ali Kılıçbay], Ankara 1984), Belçika'da yetişen çağdaş şarkiyatçılardan biri olan P. C. G. Ryckmans da (ö. 1969) özellikle Arap dünyasının İslâm öncesi tarihi ve kitâbeleriyle ilgilenip Kudüs'te ve Ortadoğu'nun bazı bölgelerinde araştırmalar yapmıştır. *Le Muséon* dergisinin editörlüğünü de yürütmüş ve çalışmalarının birçoğunu bu dergide yayımlamış olan Ryckmans'ın İslâmiyet öncesi Araplar'ın dinlerine dair de *Les Religions arabes préislamiques* adlı (1947) bir eseri vardır. İlk defa 1929 yılında Institut des Hautes Etudes de Belgique'te Arapça dersleri vermeye başlayan Armand Abel (ö. 1973) Mısır ve İslâm sanatları üzerine olan çalışmalarıyla tanınmıştır. Kahire Üniversitesi'nde de öğretim üyeliği yapan Abel'in İslâm sanatları, Kur'an, müslüman - hristiyan diyalogu gibi değişik konularda çok sayıda makalesi yayımlanmış bulunmaktadır. Centre Pour l'Etude des Problèmes du Monde Musulman Contemporain'in yöneticiliğini de yapan Abel aynı zamanda *Encyclopedie de l'Islam*'ın yazı kurulu üyesiydi; başlıca çalışmaları arasında *Le Coran* (Lausanne 1951) ve editörlüğünü yaptığı *Le Monde arabe et musulman* (Bruxelles 1968) zikredilebilir. 1882 yılından bu yana Louvain Katolik Üniversitesi tarafından çıkarılmakta olan *Le Muséon*, 1924 yılından beri Brüksel Üniversitesi tarafından çıkarılmakta olan *Bysantion* ve 1957'den itibaren Centre Pour l'Etude des Problèmes du Monde Musulman Contemporain tarafından çıkarılmakta olan *Correspondance d'Orient*, İslâmiyat ve şarkiyat çalışmalarının yayımlandığı önemli dergilerin başında gelmektedir.

Halen Belçika'da Louvain Katolik Üniversitesi'ne bağlı Institut Orientaliste, yine aynı üniversiteye bağlı Institut Supérieur d'Archéologie et d'Histoire de l'Art ve Brüksel Üniversitesi'ne bağlı Centre Pour l'Etude des Problèmes du Monde Musulman Contemporain gibi kuruluşlarla Gent Üniversitesi Faculté de Letters et de Philosophie Département des Etudes Islamiques'te de Ortadoğu ve İslâm toplumlarıyla ilgili inceleme ve

araştırmalar yapılmaktadır. Ayrıca Brüksel, Liège, Gent ve Louvain Üniversitelerinin ilgili bölümlerinde Türk, Arap ve Fars dilleri öğretilmekte, özellikle Ortadoğu üzerine çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Brüksel'deki Académie Royale des Sciences des Lettres et des Beaux Arts de Belgique'te kütüphanesinde çok sayıda Doğu kaynaklı eser bulunmaktadır. Louvain Katolik Üniversitesi Institut Orientaliste de önemli bir uzmanlık kütüphanesine sahip olup şarkiyat ve İslâmiyat'la ilgili araştırmacılara hizmet vermektedir. Ayrıca diğer üniversitelerin ve çeşitli merkezlerin kütüphanelerinde de İslâmiyet'le ve müslüman toplumlarla ilgili eserler bulunmaktadır. Ülkede ayrıca İslâm ve müslüman toplumlarla ilgili çok sayıda araştırma merkezi faaliyet göstermekte, bu merkezler özellikle İslâmiyet'in ve müslümanların Belçika'da tanıtılmasında önemli rol oynamaktadırlar. Bunların başlıcaları şunlardır: Brüksel'de Centre d'Etudes et de Documentation sur le Proche-Orient, Centre Islamique et Culturel de Belgique, Centre de Sociologie de l'Islam, Mons'ta Centre d'Etudes et de Recherches Arabo-Islamiques, Louvain'de Centre d'Etudes et de Recherches sur le Monde Arabe Contemporain.

BİBLİYOGRAFYA :

Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1965, III, 1026-1032; İsmail Soysal — Mihin Eren, *Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar*, Ankara 1977, s. 102-103; Bedevi, *Meusû'atü'l-müsteşrikîn*, s. 209-211, 262; J. Coppens, "In Memoriam Mgr. Gonzague Ryckmans", *Bibliotheca Orientalis*, XXVI/5-6, Leiden 1969; E. Janssens, "Armand Abel: 1903-1973", *Correspondance d'Orient*, sy. 19-20, Paris 1971-72, s. 3-6; A. Destrée, "Armand Abel", *Boletín de la Asociación Española de Orientalistas*, IX, Madrid 1973, s. 6-7.

DAVUT DURSUN

BELED SÜRESİ

(سورة البلد)

Kur'an-ı Kerim'in doksanıncı sûresi.

Bir adı da Lâ Uksimü olan bu sûre Mekî olup yirmi âyetidir. Fâsılları (ا،د،ن،و) harfleridir. Adını ilk iki âyetinde geçen "el-beled" kelimesinden almıştır. Beled veya belde sözlükte "şehir, memleket" mânalarına gelirse de burada Mekke şehri kastedilmektedir.

Beled sûresinde, mekânların en şerefli Mekke'ye yemin edilecek insanın zor ve çetin şartlar içinde dünyaya geti-

rıldığı, bu sebeple de olgun bir insan olabilmek ve yüce gayelere erebilmek için sıkıntılara göğüs germek zorunda bulunduğu hatırlatılmaktadır. Böylece Hz. Peygamber'in karşılaştığı güç şartlara, müşriklerin ona uygulayacağı zulüm ve baskıya da işaret edilmektedir. Gücüne ve servetine güvenerek Allah'a karşı gelen kimselerin aldandığı, ayrıca insana maddî ve mânevî birtakım nimetlerin verildiği, hayır ve şer yollarının gösterildiği belirtilmekte, sarp yokuşa benzeyen hayır yolunun bir köle âzat etmek veya açlık ve kıtlık zamanlarında akrabadan bir yetimi yahut perişan durumdaki bir yoksulu doyurmak olduğu bildirilerek yardımlaşmaya verilen önem ve İslâm'ın kölelik müessesesi karşısındaki tavrı ortaya konmaktadır. Ayrıca iman ettikten sonra birbirine sabır ve merhameti tavsiye etmenin lüzum ve önemine dikkat çekilmiştir. Sayılan bu özellikleri taşıyanlara "ashâbü'l-meymene" (sağ taraftarları, amel defterleri sağdan verilenler), Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere de "ashâbü'l-meş'eme" (sol taraftarları, amel defterleri soldan verilenler) denildiği bildirilmekte ve bu sonuncuların kötü akıbetine işaret edilmektedir.

Beled sûresini okumanın faziletine dair Sa'lebî ve Vâhidî gibi bazı müfessirlerin

Übey b. Kâ'b'dan rivayet ettikleri, Zemahşerî ve Beyzâvî gibi daha sonraki müfessirlerin de eserlerinde yer verdikleri, "Allah, 'lâ uksimü bi-hâze'l-beled'i okuyanı kıyamet günü gazabından emin kılar" meâlindeki hadisin uydurma olduğu kabul edilmektedir (bk. Zerkeşî, I, 432).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "beled" md.; *Kâmus Tercümesi*, "beled" md.; Buhârî, "Tefsîr", 90; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXX, 123-132; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'an*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 133, II, vr. 178; Vâhidî, *el-Vasîl*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 124, II, vr. 939; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Kahire 1373/1953, IV, 601-604; Fahreddin er-Râzî, *Tefsîr*, XXXI, 179-187; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, İstanbul 1314, II, 604-605; Zerkeşî, *el-Burhân*, I, 432; İbn Hacer, *el-Kâfi's-şâf fi tahrici ehadisi'l-Keşşâf* (el-Keşşâf içinde), Kahire 1373/1953, IV, 604; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, XVI, 154-156; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, Kahire 1383/1964, V, 442-447; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XXX, 133-140; Elmahlûl, *Hak Dini*, VIII, 5822-5845; İdâre, "el-Beled", *UDMİ*, IV, 772-773.

MUHAMMED EROĞLU

BELEDİYE

Şehir idare teşkilâtını belirtmek için XIX. yüzyıldan itibaren kullanılan bir tabir.

Etimolojik olarak *belde* ve *bilâd* kelimeleriyle bağlantılı olmakla beraber bugünkü anlamıyla kullanılışı Tanzimat döneminin Arapça ve Şark dillerine yaptığı bir katkı, bir yeni icattır. XIX. yüzyılda belediye teşkilâtı II. Mahmud devrinde başlayan reformlarla bugünkü yapısına kavuşmuştur. Şüphesiz daha önce de Osmanlı ve İslâm şehirlerinde böyle bir teşkilât ve bu görevleri yerine getiren memurlar olmuştur. Meselâ Safevîler devri İran'ında kalantar bir belde de bir cemaatin yargıç, yönetici ve saltanat karşısında temsilcisidir. XVII. yüzyılda seyyah J. Chardin, J. B. Tavernier ve modern İranistler'den H. Busse, Culfa şehrine yerleştirilen Ermeni hristiyan ahalinin başındaki bir Ermeni kalantardan söz ederler. Yine bu asırda emniyet müdürü mesabesindeki *daruga* ve diğer yöneticiler merkezden tayin edilen memurlardı. Lambton, XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başında modern Irak şehir idaresinde *daruga* ve kalantarın şehir "beglerbeg" denen yöneticisinden sonra geldiğini söyler (*EI*² [İng.], I, 978). Dolayısıyla İslâm dünyasının her yerinde bu gibi cemaat temsilcileri ve "öz yönetici" de-

nilebilecek muhtar görevliler olduğu anlaşılmaktadır. Selçuklu-Osmanlı şehirlerinde de esnaf loncaları reisleri ve âyan gibi görevliler varsa da bunları her zaman bir belediye reisi gibi düşünmek zordur.

Klasik İslâm çağında şehir idaresi, alt yapı hizmetlerinin ve tesislerinin kurulması bakımından parlak örnekler göstermiştir. Ancak bu yönetim geç Ortaçağ Avrupası'ndaki gibi bir belediye ve seçimli bir meclis örneğine dayanmadığı için klasik İslâm ve Osmanlı şehir idaresini böyle bir mahallî idare kalıbı içinde düşünmemek gerekir. Esasında İslâm şehir idaresi başka bir anlayış ve müesseseleşmeye dayanmaktadır.

Şehirde mahallî idare, siyasî-hukukî bir kavram ve sosyal-idarî bir kurum olarak geç Ortaçağ Avrupası'nın ürünüdür. Sahip olduğu malî kaynakları kendi organlarının kararları doğrultusunda kullanan muhtar bir malî-idarî yapı ve bu yapının hükmî şahsiyet kazanması yoluyla şehirlerin muhtar idareye sahip olması, gerçekte XII. yüzyıl Avrupa'sında başlayan ve etkileri bugüne kadar uzanan bir tarihî gelişmedir.

Doğu İslâm şehrinde belediye nizamının temeli hisbe müessesesidir. Hisbe şer'î bir müessesedir ve İslâm şehrinde haram olanın işlenmesinin, sonradan muhtesib denilecek olan amme otoritesi tarafından önlenmesini emreder. Bu kurallar bütünü'nün uygulanması için şehirde önleyici bir kolluk hizmeti gelişti (bk. HİSBE). Ayrıca bazı hizmetler vakıf müessesesince karşılanırdı. Vakıf müessesesi, vakfın statüsü ve dokunulmazlığını şehirdeki alt yapı ve bazı sosyal hizmetleri şer'î kaidelerle himaye altına alarak herhangi bir idarî otoritenin veya cemaatin usulsüz müdahalelerinden ve değiştirmesinden de korurdu. Şehrin hâkimi (adlî merci) bu alanda kontrolcü fonksiyonu da yüklenirdi. Bu görev vakıfları, asayiş, şehirdeki üretim hareketlerini, esnaf, tüccar ve halk gruplarının kontrolünü kapsardı. Bununla beraber İslâm şehrinde adlî merciin (kadı) bu fonksiyonları yüklenmesi en gelişmiş örneğiyle bir kurulu nizam olarak Osmanlı devrine aittir.

Osmanlı şehrinin yönetimi ve yargı görevi ilmiye sınıfından olan kadıların bırakılmıştı. Kadı sadece şehrin değil civarındaki köylerle nahiyelerin de mülkî âmiri ve yargıcı idi ve buna "kazâ dairesi" denirdi. Merkez bürokrasisinin üyesi olan kadı belirli bir süre için tayin edil-

Muhakkak hatıyla Beled sûresinin ilk âyetleri

